

Dariusz Chmielewski

Warszawa

WYZWANIA PASTORALNE DLA MISJI I W DOŚWIADCZENIACH RUCHU DUCHOWOŚCI MAŁŻEŃSKIEJ *EQUIPES NOTRE-DAME* W KONTEKŚCIE NOWEJ EWANGELIZACJI

Blisko osiemdziesięcioletnia droga przebyta przez pary małżeńskie skupione w Ruchu *Equipés Notre-Dame* (END) to nie tylko poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czym jest duchowość małżeńska i rozwijanie wzajemnej pomocy okazywanej sobie przez członków ekip. Jest to również czas wyjścia do świata wielu tysięcy małżeństw z orędziem Dobrej Nowiny o Zbawieniu i uświęceniu, które dokonuje się także w przymierzu miłości i oblubieńczej więzi pomiędzy mężczyzną i kobietą. W przymierzu małżeńskim chcianym i pobłogosławionym przez Stwórcę.

Ewangelizacja odkryta i podjęta przez END ma swoją historię – swoje „wczoraj”, osadzone w odkryciu i rozwoju charyzmatu¹. Ma swoje „teraz” – swój „dzień dzisiejszy”, czyli realizowaną misję i formację, ale też spogląda w przyszłość, ku „dniu jutrzejszemu”, rozeznając **znaki czasu**, które widzą wokół siebie chrześcijańscy małżonkowie.

1. W CZORAJ: HISTORIA POWSTANIA I ROZWOJU END²

Dnia 26 lipca 2002 roku Papieska Rada ds. Świeckich uznała Ruch *Equipés Notre-Dame* za międzynarodowe stowarzyszenie prywatne wiernych oraz ostatecznie

¹ Zob. H. Caffarel, *Czym jest charyzmat założycielski END?*, Spotkanie europejskich par odpowiedzialnych regionalnych, Chantilly, 3 maja 1987, <http://www.end.org.pl/biblioteka/Czym-jest-charyzmat-założycielski-END.pdf>, [dostęp: 15.04.2015], s. [1-22].

² Tę część opracowano na podstawie konferencji wygłoszonej w Rzymie, podczas II Międzynarodowego Spotkania Par Odpowiedzialnych Regionów END, odbywającej się w dniach 24-29

zatwierdziła Statuty END. Ruch posiada osobowość prawną, zgodnie z kanonami 298-311 i 321-329 Kodeksu Prawa Kanonicznego³.

Początków Ruchu należy szukać jednak o wiele wcześniej – w końcu lat 30. ubiegłego wieku. „Pierwsze spotkanie ekipy odbyło się w Paryżu, dnia 25 lutego 1939 roku u państwa Pierre’a i Rozen de Montjamont, na ulicy Champs-de-Mars, pod numerem 33. Członkami pierwszej ekipy byli: ks. Henri Caffarel⁴, Gerard i Madelaine d’Heilly, Michel i Ginette Huet, Frederic i Marie-Francoise de La Chapelle, Pierre i Rozenn de Montjamont”⁵.

Historię Ruchu można podzielić na dwa okresy: przed i po roku 1970, albo inaczej, przed i po Rzymie, gdzie właśnie w roku 1970 odbyło się ważne zgromadzenie Ekip. „Z jednej strony, Paweł VI swoją mową wygłoszoną w Bazylice Świętego Piotra potwierdza i popiera wszystko, co zostało odkryte i jest wypełniane. Z drugiej strony, następnego dnia w Bazylice Świętego Pawła miało miejsce wystąpienie Ojca Caffarela, w którym wezwał on Ruch Equipes Notre-Dame do tego, aby w swojej dalszej drodze szukał woli Bożej dla wypełniania swojej misji”⁶.

1.1. Pierwszy okres od 1939 do 1970: życie wewnętrzne małżeństwa i ekipy

Aby zrozumieć ewolucję myśli, jaka miała miejsce od powstania ekip, konieczne jest uświadomienie sobie, że ich charyzmat, cele, pedagogika czy misja... były budowane stopniowo.

Pomiędzy rokiem 1938 a 1947 zdefiniowane zostały zasadnicze elementy Ruchu: pary połączone przez sakrament małżeństwa, którym towarzyszy kapłan (małżeństwo dwóch sakramentów), złączone w ekipę, lojalne w stosunku do nauczania Kościoła.

Dnia 8 grudnia 1947 roku zostaje ogłoszony tekst *Karty Equipes Notre-Dame*. Karta zawarła wszystkie konstytutywne elementy odkrywanej duchowości małżeńskiej, pozwoliła na zachowanie jedności i umożliwiła dynamizm. Wkrótce Ruch przekroczył granice i znalazł swoje miejsce w Kościele, a w roku 1959 został oficjalnie uznany przez papieża Jana XXIII.

stycznia 2009 r., przez małżeństwo Alberto i Constanza Alvarado zatytułowanej *Historia i kierunki rozwoju Ruchu w ostatnich latach*, zob. http://www.end.org.pl/biblioteka/ALVARADO_pl_zw-2.pdf, [dostęp: 15.04.2015], s. [2 i nn.]

³ Por. Dekret Papieskiej Rady d/s Świeckich z 26 lipca 2002 r., w: *Karta Equipes Notre-Dame*, Kiwity 2014 [dalej „Karta END”], s. 56.

⁴ Ksiądz Henri Caffarel (30 VII 1903 – 18 IX 1996), dziś *śluga Boży*, otrzymał święcenia kapłańskie 19 kwietnia 1930 roku. Jako doradca duchowy i założyciel Ekip towarzyszył ruchowi od 1938 do 1973 roku, kiedy to przekazał kierowanie Ruchem i poświęcił się – przez aktywność pisarską i nauczanie – zgłębianiu modlitwy duchowej. Jego proces beatyfikacyjny zakończył się na poziomie diecezjalnym w Paryżu dnia 18 października 2014 roku.

⁵ Zob. *Powstanie Ruchu END*, <http://www.end.org.pl/historia/powstanie-ruchu-end/>, [dostęp: 15.04.2015].

⁶ Por. A. i C. Alvarado, *Historia i kierunki...*, s. [2].

W kolejnych latach ks. H. Caffarel dochodzi do przekonania, że „nasze ekipy muszą być równocześnie zarówno Ruchem zapoczątkowania (inicjacji małżeńskiego życia chrześcijańskiego), jak i Ruchem skierowanym na udoskonalanie...”⁷.

Podczas pierwszego okresu historii Ruchu cały wysiłek został skierowany **do wnętrza** i skupiał się na życiu małżeństwa i ekipy. Został odkryty charyzmat Ekip – **duchowość małżeńska**. Został też określony ostateczny cel, a jest nim: świętość pary małżeńskiej dzięki łasce wypływającej z sakramentu małżeństwa oraz dzięki współpracy członków ekipy i pomocy ze strony Ruchu. Określono środki do osiągnięcia tego celu, którymi są modlitwa, słuchanie słowa Bożego i chrześcijańska asceza. Wreszcie członkowie ekip zostają zachęcani, by propagować tę duchowość, która staje się elementem zbiorowego **świadectwa**.

1.2. Drugi okres od 1970: życie małżeństwa na zewnątrz

Okres ten dla Ruchu rozpoczął się i trwa do dziś. Jak sam określił to ks. H. Caffarel: „Nie mam żadnych wątpliwości co do tego, że Ekipy wkraczają w nową fazę swojej historii. Zwrot zaczął się od naszej pielgrzymki do Rzymu w 1970 i mówię «zaczął się», ponieważ teraz konieczny jest wielki wysiłek modlitwy, refleksji i transformacji poparty silną wolą odkrycia tego, jaka jest Wola Boża w stosunku do Ruchu i jego misji, przy zachowaniu wierności łasce leżącej u jego początków i rozumieniu znaków czasów”⁸.

Kolejne etapy w rozwoju Ruchu wyznaczają następne międzynarodowe zgromadzenia END, na których małżonkowie podejmują trud odkrywania zamysłu Boga – **kierunków życia**.

W trakcie **Międzynarodowego Zgromadzenia END w Rzymie w roku 1976** Ojciec Tandonnet⁹ w imieniu Ekipy Odpowiedzialnej ERI ponownie zdefiniował pojęcie **misji** w odniesieniu do Ruchu: „Ewangelizacja nie może zostać zredukowana tylko do przykładu. Należyście do Ruchu, który poważnie traktuje zadanie ewangelizacji. [...] Członkowie Ekip nie mogą czuć się usatysfakcjonowani przez chęć uświęcenia tylko własnego życia i swojego małżeństwa. Trzeba rozpoznać i szybko zweryfikować takie podejście. Ekipy chcą być otwarte na świat i na innych”¹⁰. Dlatego Ruch zdecydował się wybrać proste środki i różnorodność osobistych celów, by szkolić i wykształcić **wszechstronnych ewangelizatorów**.

Ta sama myśl zawarta została w zakończeniu uzupełnienia *Karty Equipes Notre-Dame*, opublikowanego w 1976 roku: „Equipes Notre-Dame są ruchem duchowości małżeńskiej. Proponuje on swoim członkom życie ekipy i konkretne środki, by pomóc im wzrastać w miłości Boga w rodzinie i w kontaktach z sąsiadami. Dzięki temu będą oni przygotowani do **świadectwa**, którego forma zostanie

⁷ Zob. tamże, s. [3].

⁸ Zob. tamże, s. [4].

⁹ Ojciec Roger Tandonnet SJ przejął po ks. H. Caffarelu odpowiedzialność za Ruch Equipes Notre-Dame i był jego doradcą duchowym.

¹⁰ Por. A. i C. Alvarado, *Historia i kierunki...*, s. [5].

wybrana przez każdą parę małżeńską. Dlatego, chociaż ekipy nie są Ruchem działania, to chcą być Ruchem ludzi aktywnych”¹¹.

Kolejny etap przypada na lata 80. i 90., a osiąga swój punkt kulminacyjny podczas **Międzynarodowego Zgromadzenia w Lourdes w 1988 roku**. Nastąpiło wówczas ogłoszenie ogólnego manifestu, nazywanego *Drugim Oddechem*, który świadczył o rozeznaniu w sytuacji panującej w Ruchu, w Kościele i na świecie po przeszło czterdziestu latach działalności Ekip.

Manifest odnosi się szczególnie do tzw. „trzeciego aspektu” (charyzmatu założycielskiego nierozwiniętego dogłębnie), który nawiązuje głównie do wagi **misji** Ekip w Kościele, jako ruchu małżeńskiego. Początkowo było to jedynie małą innowacją związaną z deklaracją, że „Ekipy mają jasny i określony cel: pomóc parom małżeńskim żyć pełnią chrześcijańskiego małżeństwa. Jednocześnie mają zadanie o charakterze misyjnym: ogłaszać światu wartość małżeństwa chrześcijańskiego słowem i świadectwem życia”¹².

Drugi Oddech wyjaśnia i specyfikuje sens **misji** Ekip. Utrzymano jako zasadę, że to pary małżeńskie włączają się do działania na różnych polach (**apostolstwo**), podczas gdy Ruch, jako organizacja, musi pozostać z boku. To, co musi robić Ruch, to nadawać kierunek i szkolić pary małżeńskie do właściwego wykonywania tych posług.

Podczas **Międzynarodowego Zgromadzenia w Fatimie w 1994 roku** znów został położony nacisk na **charyzmat, powołanie, misję i zaangażowanie** członków ekip. Jeszcze raz Para Odpowiedzialna Międzynarodowej Ekipy ERI – Alvaro i Mercedes Gómez-Ferrer – spróbowała wyjaśnić napięcie, jakie istnieje między **instytucjonalnym zaangażowaniem a zaangażowaniem osobistym**. Przedstawili oni różnicę istniejącą pomiędzy **wypełnianiem misji** (które oznacza coś obszerniejszego) a **byciem zaangażowanym**. Na poziomie Ruchu oznacza to skierowanie par małżeńskich do zaangażowania się.

Międzynarodowe Zgromadzenie z 1994 roku pozostawiło następujące wezwania dla Ruchu i małżeństw:

- stawanie się coraz bardziej jednością („pary małżeńskie”);
- bycie parami małżeńskimi o owocniejszym życiu;
- bycie odpowiedzialnymi parami małżeńskimi;
- dawanie świadectwa wspólnoty.

Kolejne światowe **zgromadzenia Ekip w 2000 roku w Santiago, a w 2006 roku w Lourdes** pogłębiły refleksję nad tymi zachętami. W 2000 roku zatrzymano się nad pierwszymi trzema wezwaniami, szukając odpowiedzi na pytanie: **co znaczy „być parą małżeńską w Kościele i w świecie dziś”?** Natomiast w Lourdes sformułowano definicję **wspólnoty wiary**: „To jest wspólnota utworzona przez osoby ochrzczone, które szukają woli Bożej. Relacje międzyosobowe są w niej oparte na miłości, której nauczył nas Jezus Chrystus. Członkowie wspól-

¹¹ Por. tamże, s. [6].

¹² Zob. H. Caffarel, *Czym jest charyzmat...*, s. [14].

noty są uważnymi słuchaczami słowa Bożego i umacniani przez Ducha Świętego, chcą służyć innym”¹³. Wspólnota wiary nie ma sensu, jeżeli pozostaje zamknięta tylko w sobie. Zaangażowanie na rzecz świata jest istotną cechą tej wspólnoty, ponieważ Jezus, w swojej miłości, oddał swoje życie za cały świat, a nie tylko za niektórych ludzi.

W tym drugim okresie, choć wysiłek skierowany był **na zewnątrz**, to nadal Ekipy pozostawały skupione na swych członkach. Ekipy są zainteresowane wysyłaniem swoich członków, by prowadzili misję wewnątrz Ruchu, w Kościele i w świecie. Choć w pierwszym okresie rozwoju Ruchu małżonkowie, włączając się do Ekip, mieli lub wnosili ze sobą już jakieś doświadczenie apostołatu, to w drugim okresie nie jest to już takie oczywiste. Zmieniły się znaki czasu w tym obszarze i teraz konieczne jest, by zacząć od podstaw. Oznacza to, że trzeba uczyć pary małżeńskie podstaw religii – doprowadzić je do zaangażowania wynikającego z chrztu. Zaangażowanie, by być **świadkami Ewangelii**, musi być zaangażowaniem osobistym, zaangażowaniem pary małżeńskiej i zaangażowaniem wspólnoty wiary.

2. DZIŚ: MISJA, OBECNOŚĆ I FORMACJA END

Na obraz Ruchu składa się nie tylko jego fotografia z przeszłości – doświadczenie drogi, jaką przebyły małżeństwa. Obraz Ruchu to też jego teraźniejszość, to obecność par małżeńskich formowanych w END w świecie, to również misja, jaką Ruch i poszczególni małżonkowie podejmują dziś.

2.1. Misja i cel

„Duch Boży w każdej epoce wzbudza określone charyzmaty, które przyczyniają się do powstania nowych zakonów i ruchów, które są odpowiedzią na potrzeby nowych pokoleń. W dzisiejszych czasach, stwierdzenie, że nowa ewangelizacja ziemskiej rzeczywistości stanie się wiarygodna dzięki znakom miłości (małżeńskiej, rodzinnej i tej przeżywaną w małych wspólnotach chrześcijańskich), posiadającej wielką moc promieniowania i świadectwa, nie jest przesadnym stwierdzeniem. I to jest posługa, misja, której Kościół pilnie oczekuje od Equipes Notre-Dame. Bez tej miłości małżeńskiej osób świeckich, bez rodzin, które nauczyły się postawy dzielenia, bez tych wspólnot tworzonych przez małżeństwa wierzące, takie jak END, Kościołowi trudno będzie przekonać świat o tym, że Ewangelia jest wezwaniem do miłości i że miłość ta może być przeżywana w autentyczny sposób”¹⁴ – czytamy w dokumencie Ruchu z roku 1988.

¹³ Por. A. i C. Alvarado, *Historia i kierunki...*, s. [8].

¹⁴ Por. *Drugi oddech*, w: *Karta END*, s. 29.

Celem END jest zatem pomaganie małżeństwom w odkrywaniu i realizowaniu w życiu wszystkich wymiarów sakramentu małżeństwa, pozostając w wierności nauczaniu Kościoła.

Equipes Notre-Dame, jako „ruch formacji duchowej i odnowy, pomagają swoim członkom w rozwijaniu w sobie miłości Boga i bliźniego; wzywają do wzajemnej pomocy braterskiej, aby ich członkowie mogli, osobiście i wraz ze współmałżonkiem, przyjmować realia życia małżeńskiego, rodzinnego, zawodowego i społecznego zgodnie z wolą Bożą; rozbudzają w małżeństwach świadomość ich misji ewangelizacyjnej w Kościele i w świecie, poprzez dawanie świadectwa miłości małżeńskiej oraz poprzez inne – zależne od ich wyboru – sposoby działania”¹⁵.

2.2. Formacja

„Dla każdego chrześcijanina istnieje tylko jedna droga – Jezus Chrystus, Słowo Boże wcielone: «błogosławieni ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je» (Łk 11,28).

Ruch Equipes Notre-Dame nie zmusza swoich członków do określonej duchowości; pragnie po prostu pomagać małżonkom we wstąpieniu na drogę wyznaczoną przez Chrystusa. W tym celu proponuje im kierunki życia, konkretne punkty wysiłku oraz życie ekipy”¹⁶.

2.2.1. Konkretny wysiłek

Dziś małżonkowie, odkrywając duchowość małżeńską i wspólną więź jedności, korzystają z duchowych środków pomocy, które w Ruchu noszą miano **konkretnych punktów wysiłku**. Należą do nich:

1. regularne osobiste słuchanie słowa Bożego;
2. codzienne osobiste spotkanie z Bogiem podczas modlitwy wewnętrznej;
3. codzienne spotkanie męża i żony na modlitwie małżeńskiej (a jeśli to możliwe również rodzinnej);
4. comiesięczne praktykowanie przez małżonków „zasiadania razem”;
5. ustalenie i podejmowanie – osobiście lub w małżeństwie – „reguły życia”;
6. coroczny udział w rekolekcjach.

„Konkretny wysiłek są cechą zasadniczą Ruchu, punktami orientacyjnymi, wskazującymi postępy w kroczeniu drogą wiary. Są środkami do ukształtowania postaw, które trzeba rozbudzić i przyjąć jako własne, a które doprowadzą do nowego sposobu życia. Leżą one u podstaw dyscypliny, która pomaga małżeństwom z END wdrażać Ewangelię w ich codzienne życie i motywuje, aby stale iść naprzód.

¹⁵ Por. *Statuty kanoniczne*, w: *Karta END*, s. 46.

¹⁶ Por. *Czym jest Ekipa...*, w: *Karta END*, s. 21.

Realizacja tych punktów wymaga od każdego z małżonków z osobna, jak również jako pary, zaangażowania. Nie są one narzucane i każdy dobrowolnie podejmuje się ich realizacji”¹⁷.

2.2.2. Kierunki życia

„Główny kierunek to kierunek miłości, którą przyniósł nam Chrystus: «Będziesz miłował Pana, Boga swego, całym swoim sercem, całą swoją duszą, całym swoim umysłem i całą swoją mocą. [...] Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego» (Mk 12,30-31).

Wzrastanie w tej miłości jest zadaniem na całe życie. Ruch Equipes Notre-Dame proponuje swoim członkom pomoc; prosi więc ich:

- a) aby wzajemnie wspomagali się we wzrastaniu w miłości Bożej w następujący sposób:
 - przeznaczali w swoim życiu dużo miejsca na modlitwę,
 - regularnie obcowali ze słowem Bożym i coraz lepiej nim żyli,
 - nieustannie pogłębiali znajomość prawd wiary,
 - często przystępowali do sakramentów, szczególnie do Eucharystii,
 - poznawali i praktykowali ascezę chrześcijańską;
- b) aby wzajemnie wspomagali się we wzrastaniu w miłości bliźniego poprzez:
 - autentyczną pomoc małżeńską – słuchanie, dialog, dzielenie się – we wszystkich dziedzinach, szczególnie w sprawach duchowych,
 - nieustanną troskę o chrześcijańskie wychowanie dzieci,
 - praktykowanie gościnności i otwartości,
 - konkretne świadectwo o miłości Chrystusa – zwłaszcza przez zaangażowanie się w życie Kościoła i społeczności lokalnej”¹⁸.

Kierunki Ruchu proponowane są również w czasie światowych zgromadzeń Ruchu. Podczas Międzynarodowych Zgromadzeń END proponuje się kierunki, które są priorytetowe na nadchodzące lata. Te kierunki, które są określone w oparciu o obserwacje rzeczywistości i potrzeb małżeństw, wyznaczają wszystkim członkom ekip wspólną drogę¹⁹.

2.2.3. Życie ekipy

Ekipa nie jest celem samym w sobie, lecz środkiem do służenia swoim członkom. Umożliwia im przeżywanie wspólnej modlitwy i dzielenia się oraz owocne pomaganie sobie w podążaniu do Pana i dawanie o Nim świadectwa. Podstawowa grupa małżeństw, zwana „ekipą”, składa się z 4 do 7 par i spotyka się – wraz ze

¹⁷ Zob. *Konkretne punkty wysiłku*, <http://www.end.org.pl/formacja/konkretne-zadania/>, [dostęp: 15.04.2015].

¹⁸ Por. *Czym jest Ekipa...*, s. 21-22.

¹⁹ Por. *Kierunki życia*, <http://www.end.org.pl/formacja/kierunki-zycia/>, [dostęp: 15.04.2015].

swym doradcą duchowym i parą odpowiedzialną (wybraną ze swego grona) – raz w miesiącu.

Życie ekipy nie ogranicza się do miesięcznych spotkań. Modlitwa w jedności z innymi członkami ekipy (modlitwa *Magnificat*) i w ich intencjach, dzielenie się, wzajemna pomoc... kontynuowane są przez cały miesiąc, według pomysłów każdej ekipy.

Każdego zachęca się, aby konkretyzował swoją przynależność do Ruchu *Equipes Notre-Dame*:

- a) na poziomie ekipy:
 - uczestnicząc w spotkaniu miesięcznym,
 - przygotowując spotkanie w modlitwie i w rozważaniu, a w szczególności zapisując owoce rozważania tematu miesiąca;
- b) na poziomie Ruchu:
 - śledząc na bieżąco życie Ruchu,
 - starając się żyć wskazaniem Ruchu i brać udział w jego poszukiwaniach,
 - uczestnicząc w spotkaniach organizowanych na różnych poziomach,
 - akceptując współdziałanie w życiu Ruchu i jego misji apostołskiej przez podjęcie odpowiedzialności, bądź przez przekazanie rocznego daru materialnego w wysokości jednodniowego dochodu,
 - zanosząc w modlitwie intencje każdego z członków Ruchu²⁰.

2.3. Doradcy duchowi

„*Equipes Notre-Dame* jest ruchem osób świeckich, który jest skierowany do par związanych sakramentem małżeństwa i animowanym w duchu wzajemnej posługi małżeństw. Ta odpowiedzialność jest przeżywana w ścisłej komunii z kapłanami – doradcami duchowymi ekip w taki sposób, żeby każdy z tych dwóch sakramentów mógł ukazywać światu oblicze Boga”²¹.

Jak to wyraża art. 7 *Statutów kanonicznych END*: „Kapłani wnoszą w życie ekip bezcenną łaskę płynącą z sakramentu kapłaństwa; nie pełnią funkcji kierowniczych. Z tej racji nazywani są doradcami duchowymi”.

„Doradca duchowy jest wybierany przez członków ekipy spośród kapłanów prawnie pełniących posługę kapłańską zgodnie z Kanonem 324 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego”²².

Statuty kanoniczne END dość precyzyjnie określają także powoływanie doradców duchowych na wyższych szczeblach posługi w Ruchu. „Również inni kapłani mogą być włączani w duchową refleksję i animację Ruchu na różnych poziomach odpowiedzialności, w zależności od okoliczności i potrzeb. Są wybierani przez odpowiedzialnych danego szczebla w porozumieniu z wyższą instancją Ruchu”²³.

²⁰ Por. *Czym jest Ekipa...*, s. 23-24.

²¹ Zob. *Drugi oddech...*, s. 34.

²² Art. 7, *Statuty kanoniczne*, w: *Karta END*, s. 51-52.

²³ Tamże, s. 52.

2.4. Ruch w liczbach – Ekipy w Polsce

Equipes Notre-Dame są ruchem międzynarodowym. Ekipy zaznaczyły swoją obecność – według danych na rok 2014 – w osiemdziesięciu krajach, na pięciu kontynentach. Ruch tworzy przeszło 134.284 członków, skupionych w ponad 12.276 ekipach, a towarzyszy im i wspiera ich około 9.000 doradców duchowych.

Kolegialną odpowiedzialność za Ruch podejmuje Międzynarodowa Ekipa Odpowiedzialna (ERI), złożona z par odpowiadających za superregiony. Na superregiony składają się prowincje, prowincje zaś dzielą się na regiony, a te na sektory. W sektorach małżeństwa tworzą ekipy, tj. małe grupy par.

W Polsce²⁴ ruch ten obecny jest od 2001 roku i liczy – według danych na rok 2014 – 430 małżeństw, skupionych w 99 ekipach. Doradcy duchowi ekip to zarówno kapłani diecezjalni, jak i zakonnicy, a jest ich 88. Region Polska tworzy 6 polskich sektorów (mazowiecki, wielkopolski, śląski, kujawsko-pomorski, małopolski, dolnośląski), a ponadto białoruski. Ostatnio też małżeństwa podjęły odpowiedzialność i pracę z małżeństwami na Słowacji, Ukrainie i w Czechach²⁵.

3. JUTRO: DZIEŁA RUCHU – MISJA MAŁŻONKÓW – WYZWANIA

Wyzwania, wobec których stawały pary małżeńskie gromadzące się w Ekipach, były i są odczytywane jako misja chrześcijańskich małżonków.

3.1. Dzieła Ruchu

U swych początków Ruch wsparł dzieło Bractwa Matki Bożej Zmartwychwstania (rozpoznając potrzeby wdów), misję Orędowników (wstawiających się u Boga za małżonkami i rodziną) oraz potrzeby młodych w EJND (widząc ich entuzjazm i konieczność przygotowania do życia). Teraz wspiera inicjatywy, rozpoznając znaki czasu oraz kondycję mężczyzn i kobiet dzielących swe życie.

3.1.1. Bractwo Matki Bożej Zmartwychwstania

Bractwo Matki Bożej Zmartwychwstania (Fraternité Notre-Dame de la Résurrection – Fraternity of Our Lady of the Resurrection) jest sposobem poświęcenia swojego życia Bogu oraz wyrazem miłosnej troski wobec kobiet doświadczających przedwczesnego wdowieństwa.

Początki bractwa sięgają roku 1943, a konkretnie rekolekcji w Lourdes, prowadzonych dla trzydziestu młodych wdów wojennych. W trakcie tych rekolekcji

²⁴ Z metod formacji i pracy Ekip oraz refleksji dotyczących duchowości małżeńskiej w połowie lat 70. ubiegłego wieku skorzystał sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987), który z pomocą siostry Jadwigi Skudro RSCJ (1914–2009) przeszczepił te elementy do Oazy Rodzin – Domowego Kościoła, tj. gałęzi rodzinnej Ruchu Światło-Życie (zob. nr 2, 4, 9 i 13 *Zasad Domowego Kościoła*, Krościenko 2004).

²⁵ Por. *Statystyka Regionu Polska*, w: *List END*, n. 49, Kiwity 2015, s. 30.

część z nich udała się do grotty objawień, aby – jak to określił ks. H. Caffarel – „wyrazić swoje pragnienie oddania się Bogu” i aby dowiedzieć się, czego oczekuje od nich Pan. Było to 8 września 1943 roku²⁶.

Rozeznawanie zaprowadziło tę wspólnotę do odkrycia misji w Kościele i w świecie, która zasadza się na:

1. dawaniu wiernego świadectwa życia wiecznego,
2. byciu znakiem Kościoła, który czeka na powrót Chrystusa, jego Oblubieńca,
3. potwierdzeniu trwałości miłości małżeńskiej, zakotwiczonej w Chrystusie,
4. byciu znakiem zmartwychwstania w życiu codziennym,
5. wstawiennictwie za świat, w którym wdowy są zanurzone, a przede wszystkim za pary małżeńskie²⁷.

3.1.2. Orędownicy

Ksiądz Caffarel – jak relacjonują dokumenty Ruchu – zaniepokojony coraz większymi trudnościami, z jakimi spotyka się chrześcijańskie małżeństwo we współczesnym społeczeństwie, zaapelował w 1960 roku do ochotników, aby zaangażowali się w modlitwę wstawienniczą, szczególnie za małżeństwo i rodzinę chrześcijańską²⁸.

„Rodzina Orędowników» rozwinęła się z upływem lat. Ewoluowała stosownie do nowych potrzeb, zachowując jednak swoją specyfikę. Przez wstawiennictwo jej członków, zapewnia dziś nieprzerwany łańcuch modlitwy, w dzień i w nocy, modlitwy, której wiele małżeństw zawdzięcza to, że pozostają nadal zjednoczone w miłości... nie mówiąc o wszystkich innych uzyskanych łaskach.

Modlitwa, post i ofiarowanie życia codziennego to trzy możliwości proponowane orędownikom:

- zobowiązanie do jednej godziny modlitwy miesięcznie, w wyznaczonej dacie i możliwie nocą,
- zobowiązanie do jednego dnia postu w miesiącu, również w wyznaczonej dacie,
- ofiarowanie w życiu codziennym swoich doświadczeń, swoich radości lub swojej modlitwy; to dla tych, którzy nie mogą podjąć systematycznego zobowiązania²⁹.

Z biegiem lat pojawiły się nowe potrzeby i nowe wyzwania. Wprowadzono także szereg zmian, zachowując jednak wierność pierwotnej intuicji. Pierwszą zmianą było otwarcie na osoby inne niż małżeństwa z Equipes Notre-Dame. Dzi-

²⁶ Por. *Qui sommes nous*, <http://www.veuves-chretiennes.cef.fr/fr/qui-sommes-nous>, [dostęp: 15.04.2015].

²⁷ Por. *Fraternity of our Lady of the Resurrection*, <http://www.equipes-notre-dame.com/en/communication-liaison/other-propositions/fraternity-of-our-lady-of-the-resurrection>, [dostęp: 15.04.2015].

²⁸ Por. *Bóg szuka orędowników*, <http://www.end.org.pl/biblioteka/Bóg-szuka-Orędowników.pdf>, [dostęp: 15.04.2015], s. [2].

²⁹ Tamże, s. [16].

siaj wśród orędowników mamy liczne małżeństwa, należące lub nienależące do END, samotnych mężczyzn i kobiety, kawalerów i wdowców, a także kapłanów, zakonników i zakonnice. Każdy, kto czuje się wezwany przez Pana, może więc stać się „orędownikiem”. Drugą zmianą było ustalenie, iż orędownicy, dla których modlitwa nocna jest zbyt trudna, mogą zapisywać się na godzinę modlitwy w ciągu dnia.

Intencje modlitewne pochodzą od samych orędowników, od członków Equipes Notre-Dame lub od osób, które słyszały o Ruchu. Natychmiast po otrzymaniu, intencje są składane w koszu u stóp tabernakulum w kaplicy Equipes Notre-Dame³⁰.

3.1.3. Ekipy Młodych Notre-Dame – EJND

Ruch młodzieży Les Equipes Notre-Dame Jeunes – Youth Teams of Our Lady wywodzi się z END i od początku swojego istnienia jest ruchem międzynarodowym. Projekt EJND narodził się w 1970 roku, podczas Międzynarodowego Zgromadzenia END w Rzymie, ale wszedł w życie dopiero w 1976 roku.

„Ekipie złożonej z 8 do 12 młodych towarzyszy jedno małżeństwo i jeden doradca. Jej celem jest ludzkie i duchowe kształtowanie swoich członków, którzy uczą się poznawać siebie, rozmawiając z innymi w pogoni za świętością. Podczas spotkań, którym towarzyszy taka sama dynamika jak ta u par, atmosfera słuchania, podziału, modlitwy, staje się realnym rozpoznawaniem woli Bożej w ich życiu, biorąc Maryjne «tak» za przykład”³¹.

Życie ekip skoncentrowane jest na modlitwie, dzieleniu się, refleksji, konkretnych punktach wysiłku, rozwijaniu ludzkich i duchowych wartości, których przykładem jest Maryja. Droga proponowana przez EJND bazuje na pojęciu „duchowości przejściowej”, tzn. przejściu od **wiary otrzymanej** do **wiary przeżywanej** – do wiary trwalszej i dojrzszej – odkryciu powołania, podjęciu zobowiązań z ufnością.

END i EJND to dwa ruchy zrodzone w jednej kołysce. EJND to szkoła życia dla młodzieży, tak jak END jest szkołą dla małżeństw. EJND są formą konkretnej pomocy młodym w odkrywaniu ich powołania.

Dzisiaj EJND są obecne w 13 krajach (Kanada, Stany Zjednoczone, Kostaryka, Brazylia, Angola, Mozambik, Syria, Liban, Włochy, Francja, Hiszpania, Portugalia)³².

³⁰ Tamże, s. [24].

³¹ Por. Cláudia i Paulo, *Nasza posługa dla i z EJND (Ekipami Młodych)*, XI Międzynarodowe Zgromadzenie END w Brasili w 2012 r., http://www.end.org.pl/biblioteka/Lp_20_25_07_2012_GODZ_10_30_RAS-Brasilia-T%C3%A9moignage-dos-Santos-END.pdf, [dostęp: 15.04.2015], s. [2-3].

³² Por. I. i P. Amaral, *END I EJND w Portugalii – Życiowe zakręty*, XI Międzynarodowe Zgromadzenie END w Brasili w 2012 r., http://www.end.org.pl/biblioteka/Lp_21_25_07_2012_GODZ_10_30_RAS-Brasilia-t%C3%A9moignage-Amaral.pdf, [dostęp: 15.04.2015], s. [1-2].

3.2. Inicjatywy podejmowane przez członków Ekip

Coraz częściej w naszym otoczeniu – w otoczeniu małżeństw z END – „w naszych rodzinach, w naszym społeczeństwie, w pracy, wspólnocie kościelnej... jest coraz więcej małżeństw z korzeniami katolickimi, które żyją w związkach niesakramentalnych, małżeństw katolickich żyjących jedynie w związku cywilnym, par w związkach wolnych, małżeństw ludzi rozwiedzionych i w ponownie zawartych związkach, lub które otrzymały sakrament małżeństwa, traktując go, jako pamiątkę umieszczoną w albumie na zdjęcia bez żadnego życia duchowego, które ożywiałyby ich wiarę i ich sakrament [...]”³³. To też jest głównym powodem, dla którego Kościół – przez swych duszpasterzy – często zaprasza małżeństwa Ekip do spojrzenia z nadzieją i miłosierdziem na te pary, do udzielania im pomocy w odkrywaniu miłości Chrystusa lub przeżywaniu spotkania z Nim. Respektując wiernie swój charyzmat, ekipy END mają za zadanie żyć duchowością wcieloną, która jest pożywieniem nie tylko miłości w małżeństwie, ale zdolna jest także dać adekwatną do potrzeb odpowiedź, której od nas wymaga dzisiejszy świat.

3.2.1. Ekipy Tandem

Ekipy Tandem (Les Equipes Tandem – Tandem Teams) powstały jako lokalna odpowiedź Ruchu END wobec wzrastającej fali rozwodów. W 1996 roku kilka małżeństw odpowiedzialnych z obszaru Francji, Luksemburga i Szwajcarii stworzyło w regionie Tuluzy propozycję dla par, w których nie zostały zerwane wszystkie łączące ich więzi.

Propozycja opiera się na programie stworzonym dla par: małżeńskich lub niebędących jeszcze w związku, które zastanawiają się nad sensem swego życia i chcą podzielić się swymi refleksjami z innymi parami, w świetle chrześcijańskiej wiary. Zaproszone do programu mogą być pary bardziej lub mniej oddalone od Kościoła, których wiara osłabła. Ekipy Tandem liczą od 4 do 6 par, towarzyszy im ksiądz i małżeństwo, które prawie zawsze jest z END. Spotykają się regularnie przez okres 2-3 lat (23 spotkania), aby podzielić się wątpliwościami i wzajemnymi doświadczeniami życia codziennego. Ekipy Tandem cieszą się zaufaniem we Francji, a biskupi patrzą przychylnym okiem na program i jego rezultaty, ponieważ tworzy się ludzka i duchowa podróż w służbie „Młodym Parom”.

W efekcie pewna liczba tych par decyduje się pobrać na końcu programu, a inne pary, których liczba też nie jest bez znaczenia, integruje się z END lub z innymi ruchami w Kościele. Propozycja Ekip Tandemów do roku 2012 objęła już 100 ekip. Obecnie z projektu korzystają pary także w Budapeszcie, Quebecu czy Afryce Południowej³⁴.

³³ Zob. E. i C. Bernal Fandino, *Pomoc END małżeństwom przeżywającym trudności*, XI Międzynarodowe Zgromadzenie END w Brasilii w 2012 r., http://www.end.org.pl/biblioteka/Lp_19_25_07_2012_GODZ_10_00.pdf, [dostęp: 15.04.2015], s. [1].

³⁴ Por. I. i P. Amaral, *END I EJND w Portugalii...*, s. [4-5].

3.2.2. Ekipy Reliance

Małżeństwa i pary w kryzysie relacji miały swoje Ekipy Tandemy. Jednak opieki potrzebowały również małżeństwa lub pary, które nie miały łaski i stosownej pomocy do ochrony ich związku. Dla małżonków chrześcijańskich rozwiedzionych i par żyjących w nowych związkach członkowie END – we wspomnianym już superregionie: Francja-Szwajcaria-Luksemburg – stworzyli propozycję, którą nazwano Les Equipés Reliance – Reliance Teams. Ten program przeznaczony jest zatem dla małżeństw chrześcijańskich rozwiedzionych, które wybrały życie w nowym związku, ale chcą pogłębić swoją wiarę, zrozumieć nauczanie Kościoła i znaleźć w nim swe miejsce.

Ekipy Reliance liczą od 4 do 6 małżeństw, z których jedno – członek END – pełni rolę małżeństwa towarzyszącego. Ekipy te mogą liczyć na pomoc księdza lub diakona i spotykają się regularnie (jeden raz w miesiącu), aby (1) dzielić się i pomagać sobie w problemach ludzkich i duchowych na podstawie tematu do refleksji, (2) tworzyć postawę modlitwy w małżeństwie i ekipie oraz (3) wzrastać w życiu chrześcijańskim.

Ekipy Reliance pomagają duchowo tym parom w drugim związku, które chcą stworzyć nową relację w świetle Dobrej Nowiny, pozostając członkami Kościoła i jednając się z nim³⁵.

3.2.3. Duszpasterstwo małżeństw w drugim związku

Niejako równolegle z europejskimi inicjatywami Ekip Tandem oraz Ekip Reliance w superregionie Brazylii, należące do Ekip małżeństwo, które w Kościele pełniło posługę koordynatora duszpasterstwa rodzin w diecezji Jundiá, podjęło pracę z grupą małżeństw będących w nowych związkach, opierając się pierwotnie na materiałach Ruchu.

Oczywiście materiały te wymagały stosownej adaptacji do odmiennej sytuacji tych par. Tak powstały dokumenty **Duszpasterstwa małżeństw w drugim związku**, z którymi małżeństwa END pracują nie jako ruch, ale jako laicy zaangażowani w duszpasterstwo rodzin w swych parafiach. Dokumenty te składają się z dwóch części: *Małżeństwa w drugim związku, 1: pionierskie doświadczenie* i *Małżeństwa w drugim związku, 2: pytania i kryteria*. Ruch END w Brazylii zachęca też katolików, by być **uczniem-wyznawcą misyjnym bez granic** szczególnie wobec:

1. par, które żyją w wolnych związkach, a próbują zaangażować się w domenie edukacji w miłości i życia matrymonialnego, celem zalegalizowania tych związków przez małżeństwo cywilne i religijne;
2. katolików połączonych ślubem cywilnym, próbujących rozwinąć duszpasterstwo prowadzące do uznania i przygotowania celebracji małżeństwa kościelnego;

³⁵ Tamże, s. [4-5].

3. par, które żyją na próbę, ale pracują nad uregulowaniem tej sytuacji, poprzez uznanie takich związków jako przygotowania do ślubu cywilnego i kościelnego³⁶.

3.2.4. Program „Małżeństwo+”

W superregionie amerykańskim (hiszpańskojęzycznym) rozwija się – inspirowany doświadczeniami i materiałami Duszpasterstwa małżeństw w drugim związku z Brazyli – program „Małżeństwo+”.

Chociaż w początkowym etapie usiłowano przygotować propozycję dla małżeństw rozwiedzionych i w powtórnych związkach, program zmienił się – poszerzył swoją ofertę. Dziś jest to przestrzeń, w której pary zjednoczone przez sakrament małżeństwa lub nie zaproszone są do dzielenia się swymi refleksjami i doświadczeniem wiary z narzeczonymi, parami w wolnych związkach, rozwiedzionymi lub w powtórnych związkach. W ciągu siedmiu miesięcy, w czasie spotkań odbywających się dwa razy w miesiącu pary dzielą się z innymi i wzmacniają relacje.

Wspólnota składa się z 8 małżeństw i małżeństwa towarzyszącego z END oraz księdza – doradcy duchowego. Małżeństwo towarzyszące pomaga w komunikacji i daje świadectwo swojej wiary, przynależności do Kościoła i zaufania wobec sakramentu małżeństwa, jako drogi uświęcenia. Grupa nie ma charakteru wychowawczego czy szkoleniowego.

Program „Małżeństwo+” jest też propozycją dla małżeństw z END, które chcą włączyć się w konkretną pomoc, dostarczając Kościołowi i społeczeństwu bogactwa, znajomości życia małżeńskiego i rodzinnego, które otrzymali przez swą przynależność do END.

W programie, który został zapoczątkowany w 2005 roku, uczestniczyło do 2012 roku 500 małżeństw w Kolumbii. Co roku dołącza do niego około 10 grup, których rozwój i wzrastanie trwa przez rok. Na końcu kursu, jeśli pary sobie tego życzą i nie ma przeszkód, dołączają do END lub innych ruchów kościelnych. Program „Małżeństwo+” jest realizowany również w Puerto Rico, w Gwatemali i Ekwadorze³⁷.

Członkowie END podejmują te dzieła i zaangażowanie, pamiętając o słowach swojego Założyciela, który mówił: „Nie mogę uwierzyć, że życie chrześcijańskie małżeństwa jest bardzo głębokie, jeśli nie czuje się odpowiedzialności za braci, jeśli nie czuje się konieczności wstawiania się za małżeństwami, które ignorują myśl Boga o małżeństwie, o miłości i jeśli nie myśli się, że w różnych częściach świata są małżeństwa, które na pewnym poziomie duchowym są odpowiedzialne w szczególnie sposób”³⁸.

³⁶ Tamże, s. [5].

³⁷ Tamże, s. [6-7].

³⁸ Por. E. i C. Bernal Fandino, *Pomoc END...*, s. [6].

3.3. Misja małżonków

Podczas rozwoju Ruchu dawały o sobie znać różnice, co do rozumienia takich pojęć, jak: **świadectwo**, **apostolstwo** i **misja**. Pierwsze dwa pojęcia były sformułowane na początku Ruchu, natomiast pojęcie „misja” zostało wprowadzone w roku 1970. *Karta Equipes Notre-Dame* zawiera uwagę stwierdzającą, że słowo „świadectwo” jest użyte zamiast słowa „apostolstwo”, ponieważ większość par, która przyłączyła się do Ruchu, była już zaangażowana w apostolstwo prowadzone przez różne organizacje kościelne. A te małżeństwa, które nie były jeszcze zaangażowane, wkrótce powinny się w nie włączyć. To stwierdzenie wskazuje jasno na znaki czasu, widoczne od początków istnienia Ruchu.

Odpowiedź Ruchu polegała na „doskonaleniu się w życiu duchowym” małżeństw, które wstąpiły do Ruchu, w taki sposób, aby miłość braterska wykraczająca poza wzajemną pomoc stała się świadectwem tak mocno podkreślanym przez ojca Caffarella.

Pojęcie „misji” jest szersze. Misja jest powołaniem, wezwaniem oznaczającym dotarcie do innych. Małżonkowie END nie są tylko posłani, mają wyznaczony cel, mają do niego dotrzeć, do niego trafić, mają go osiągnąć – słowem, mają być skuteczni w swej misji. Wspomniany już o. Roger Tandonnet stwierdził, że: „Jesteśmy ruchem duchowości małżeńskiej i z tych względów dążymy do ostatecznego powołania, poprzez które przyczyniamy się do własnej ewangelizacji i do ewangelizacji świata”³⁹. Z tego też powodu ewangelizacja świata podejmowana przez małżonków END nie może zostać zredukowana tylko do przykładu.

„Należyście do Ruchu, który poważnie traktuje zadanie ewangelizacji [...] – mówił w innym miejscu o. Tandonnet. – Członkowie Ekip nie mogą czuć się usatysfakcjonowani przez chęć uświęcenia tylko życia własnego i swojego małżeństwa. Trzeba rozpoznać i szybko zweryfikować takie podejście. Ekipy chcą być otwarte na świat i na innych”⁴⁰.

W tym znaczeniu END jest ruchem ludzi aktywnych, a nie ruchem „akcji”. Oznacza to, że każda para, korzystająca z szerokiej możliwości odnowy duchowej, sama rozeznaje, czego Pan od niej oczekuje. W ten sposób każdy jest misjonarzem tam, gdzie się znajduje i według osobistych wyborów. To jest zasadnicza przyczyna, dla której Ekipy nie angażują się wspólnie w podejmowanie określonych akcji, ale każda para musi odkryć wezwanie Boże i na nie odpowiedzieć. Ruch ma swój własny charyzmat, ale małżonkowie nie mogą mieć zamkniętych oczu na swoich bliźnich i zamkniętych uszu na różnorakie wezwania biskupów w dziedzinie duszpasterstwa rodzin. Ważne jest, żeby Ekipy, tj. tworzące je pary małżeńskie, otworzyły się na różne środowiska społeczne i zatroszczyły się o potrzeby swojego kraju, w szczególności o potrzeby zasygnalizowane w Kościele lokalnym⁴¹.

³⁹ Por. A. i C. Alvarado, *Historia i kierunki...*, s. [4].

⁴⁰ Por. tamże, s. [5].

⁴¹ Por. *Drugi Oddech...*, s. 40.

3.4. Wyzwania

Codziennosc małżeństw END, działania podejmowane przez Ruch oraz wspierane przez członków END inicjatywy odkrywają wiele pól działań duszpasterskich, które – w dokumentach Equipes Notre-Dame – należą do istotnych, wymagających pilnego zaangażowania, wyzwań. Wśród wyzwań tych należy w szczególności wymienić:

1. towarzyszenie młodym ekipom – wsparcia potrzebują również młode pary, które rozpoczęły drogę w Ruchu; zanim rozwiną w pełni własne dary duchowe, winny znaleźć we wspólnocie małżeństw stosowne wsparcie i poczucie braterskiej więzi;
2. przygotowywanie narzeczonych do sakramentu małżeństwa – poprzez ukazanie go jako przymierza i więzi miłości, stanowiących obraz komunii Bożych Osób oraz poprzez świadectwo życia chrześcijańskich małżonków;
3. wsparcie młodych małżeństw – które w różnych obszarach małżeńskich relacji potrzebują pomocy lub pragną ich rozwoju i pogłębienia;
4. działanie na rzecz małżeństw, które nie chcą włączyć się w konkretne grupy, wspólnoty – z różnych powodów i przyczyn – otwarte są jednak na świadectwo innych i naukę Kościoła;
5. podjęcie dzieła ewangelizacji par – jak żyć w jedności z Chrystusem, jeśli się Go nie zna;
6. troska o młodych, którzy żyją wspólnie bez sakramentu małżeństwa – towarzyszenie im we wzrastaniu w wierze, miłości wzajemnej oraz miłości do Chrystusa, który przenika całe życie;
7. staranie o pary, które żywią obawy wobec formalizowania związku – a które na mocy chrztu są powołane do uczestnictwa w życiu chrześcijańskim, z zachowaniem zasad Kościoła;
8. przyjście z pomocą małżeństwom przeżywającym trudności i parom rozwiedzionym, które weszły w kolejne związki – pary te nie mogą zostać włączone do Equipes Notre-Dame (wprowadziłoby to poważny zamęt z uwagi na charyzmat Ruchu), ale – jak to już wskazano powyżej – END może rozpatrzyć możliwość utworzenia odpowiednich dla nich struktur, w których pary z END mogłyby podjąć posługę⁴², bo nawet jeśli przeminął właściwy czas, by zrobić coś dla nich, to może jest jeszcze czas, aby zrobić coś z nimi;
9. koegzystencja wielu kultur i wyznań – rozprzestrzenianie się Ruchu w nowe regiony sprawia, że spotykamy mężczyzn i kobiety, którzy przeżywają swoje małżeństwo pośród wyznawców innych wyznań chrześcijańskich, czasami ze współmałżonkiem niewierzącym lub przynależącym do innej religii;

⁴² Por. tamże, s. 57.

10. brak doradców duchowych – u zarania powstania END odkryta była i rozwijana szczególna więź sakramentu małżeństwa oraz kapłaństwa: „Święcenia (kapłaństwo) i małżeństwo są nastawione na zbawienie innych ludzi. Przez służbę innym przyczyniają się także do zbawienia osobistego. Udzielają one szczególnego posłania w Kościele i służą budowaniu Ludu Bożego” (KKK 1534). Tymczasem brak kapłanów narusza tę więź – kwestia współpracy tych sakramentów staje się trudniejsza do podtrzymania i prowadzi do wykorzystania obecności diakonów stałych;
11. działania spersonalizowane – nastawione na indywidualne, bezpośrednie i osobiste kontakty z małżonkami, którzy żyją obok par z END;
12. konflikty między państwami i narodami – zauważa się w Ruchu coraz większą trudność spotkań między krajami, które prowadziły ze sobą wojnę lub są obciążone historycznymi podziałami;
13. potrzeba uzdrowienia miłości – zranionej boleśnie przez przemoc w rodzinie, a w szczególności wobec dzieci;
14. związki osób tej samej płci – które godzą w Boży zamysł przymierza małżeńskiego⁴³.

Dokumenty Magisterium Kościoła z ostatnich trzydziestu lat wskazują drogę, która prowadzi do dowartościowania rodziny jako „szansy” dla pracy duszpasterskiej. Co więcej, „małżonkowie, z racji na swoją funkcję, nie są tylko przedmiotem troski duszpasterskiej Kościoła, ale są także jej aktywnymi i odpowiedzialnymi podmiotami, w misji zbawienia, która dokonuje się przez ich słowo, ich czyny i ich życie”⁴⁴.

⁴³ Por. A. Epis, *Jezus – święto człowieka*, Kolegium Międzynarodowe w Bogocie – sierpień 2011, <http://www.end.org.pl/biblioteka/JEZUS—ŚWIĘTO-CZŁOWIEKA.pdf>, [dostęp: 15.04.2015], s. [5] oraz ERI, *List z Lourdes międzynarodowej ekipy odpowiedzialnej do członków Equipes Notre Dame z całego świata*, Lourdes, 18 września 2006, <http://www.end.org.pl/formacja/kierunki-zycia/>, [dostęp: 15.04.2015].

⁴⁴ Zob. A. Epis, *Jezus – święto człowieka...*, s. [3].